

Norge må støtte demokrati- og menneskerettighetsforkjempere i Iran

(Oslo 26. juni 2023) Menneskerettighetssituasjonen i Iran er prekær. Store deler av befolkningen er ofre for omfattende og systematiske menneskerettighetsbrudd, som kan utgjøre *forbrytelser mot menneskeheten*.

13. september 2022 ble Jina 'Mahsa' Amini, en 22 år gammel iransk kvinne fra den kurdiske minoriteten, arrestert for angivelig å ha unnlatt å overholde landets strenge regler for kvinners påkledning ved å ha på seg en «feil hijab». Tre dager senere var hun død. Etterforskningen av dødsfallet søkte å revaske politiet, og mangler troverdighet. Tilgjengelige bevis i saken peker på at hun døde som følge av politiets brutalitet.

Aminis død og myndighetenes bortforklaringer utløste landsomfattende protester over hele landet, hvor kvinner og unge ledet an under banneret «Zan, Zendegi, Azadi» («Kvinner, liv, frihet»). Protestene spredte seg til 160 byer og alle 31 provinser i landet. Alle segmenter i befolkningen deltok og krevde en slutt på det teokratiske, diktatoriske styret.

Regimet møtte protestene med vold. Sikkerhetsstyrkene ble instruert til å bruke alle midler for å stoppe demonstrasjonene. Særlig i de kurdiske og balutsjiske regionene var det mange ofre. Sikkerhetsstyrkene [brukte](#) skarp ammunisjon, vannkanoner, tåregass og slo løs på de som deltok. Det var bekreftet om lag 500 drepte ved årets slutt, og anslagsvis 14 000 hadde blitt arrestert, inkludert journalister, advokater, aktivister, kunstnere og idrettsutøvere som ga uttrykk for støtte til protestbevegelsen.

Det er mange rapporter om tortur og voldtekt av arresterte demonstranter. I desember 2022 ble to menn henrettet i forbindelse med protestene etter summariske rettssaker uten rettfærdig rettergang. Minst 40 andre hadde fått dødsdommer og sto i fare for å bli henrettet. Regimet fortsetter en trend med kraftige økninger i det totale antallet henrettelser. Mer enn 500 mennesker ble henrettet i løpet av 2022 – det høyeste tallet siden 2017. Hittil i år er 352 personer henrettet.¹

FNs spesialrapportør for Iran [understreker](#) at «alvorlige krenkelser av retten til liv, frihet og personsikkerhet, retten til ikke å bli utsatt for tortur eller grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff, retten til ikke å bli utsatt for voldtekt og andre former for seksuell vold, og retten til ikke å bli utsatt for vilkårlig arrestasjon eller internering har blitt dokumentert siden starten av protestene som en del av en åpenbar politikk som ble satt i gang på høyeste nivå i staten for å knuse protestene for enhver pris. Omfanget og alvorlighetsgraden av disse krenkelsene peker mot at internasjonale forbrytelser kan ha blitt

¹ Iran Human Rights, statistikk per 26. juni 2023 (<https://www.iranhr.net/en/>).

begått, særlig forbrytelser mot menneskeheten som drap, fengsling, påtvungne forsvinninger, tortur, voldtekt og seksuell vold og forfølgelse.»

Forbrytelser mot menneskeheten er grove integritetskrenkende handlinger begått som ledd i et *utbredt eller systematisk angrep på en sivilbefolkning*. De kan være begått så vel i fredstid som i krigstid. De er svært alvorlige forbrytelser, som det internasjonale samfunnet har et særlig ansvar for å bekjempe og straffeforfølge. Den internasjonale straffedomstol (ICC) har jurisdiksjon over slike forbrytelser når territorialstaten eller nasjonalstaten er medlem av domstolen. Også enkeltstater kan stille personer for retten for slike forbrytelser under prinsippet om universell jurisdiksjon, slik Sverige har gjort med Hamid Noury som er dømt til [livstid](#) av en svensk domstol for drap på politiske fanger og krigsforbrytelser i Iran.

Iran står utenfor ICC, men er medlem av FN og har [ratifisert](#) blant annet konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (i 1975), konvensjonen mot rasediskriminering (i 1968), konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (i 1975) og konvensjonen om barnets rettigheter (i 1994). Men selv om landet har forpliktet seg til å respektere og sikre menneskerettighetene begår myndighetene brudd på dem i stor stil og med ingen konsekvenser for de som begår overgrepene.

Alle som ikke støtter eller er en del av regimet er utsatt, inkludert kvinner som har spilt en viktig rolle i protestene, lhbtqi+-personer og aktivister. Barn er også utsatt. Personer som tilhører de kurdiske og balutsjiske minoritetene, er overrepresentert når det gjelder drap og andre alvorlige brudd på menneskerettighetene. Ifølge [FN](#), hadde 130 balutsjere blitt drept av iranske sikkerhetstjenester fra starten av protestene og frem til 31. desember 2022. Minst 125 kurdiske demonstranter ble drept i samme tidsrom, inkludert 13 barn og 8 kvinner. Myndighetene slår hardt ned på politiske partier som har basis i de etniske minoritetene.

Også andre etniske og religiøse minoriteter, inkludert aserbajdsjanere, balutsjere, arabere, turkomanere, bahai, kristne og mandeere er utsatte. Minoritetene har i årtier vært ofre for systematisk diskriminering og forfølgelse.

På denne bakgrunnen oppfordrer vi Norge og andre likesinnede stater til å ta opp de svært alvorlige og systematiske bruddene på menneskerettighetene i multilaterale fora så vel som bilateralt. Menneskerettighetene må ikke ofres for andre hensyn, slik som forhandlinger knyttet til Irans atomprogram. Norge bør også bidra til etterforskning, rettsoppgjør og til målrettede sanksjoner sammen med EU eller likesinnede stater mot personer med et særlig ansvar for overgrepene. Sanksjonene må følges opp med effektive kontrollmekanismer for å sikre at de blir etterfulgt.

Anbefalinger

Norge bør sammen med likesinnede stater:

1. Fordømme de pågående systematiske og utbredte menneskerettighetsbruddene mot iranske kvinner, etniske og religiøse minoriteter, menneskerettighetsforkjempere, journalister, advokater, lhbtqi+-personer, studenter og andre som blir angrepet av regimet. Norge må oppfordre iranske myndigheter til å løslate dem som er urettmessig fengslet.

2. Oppfordre Iran til å overholde sine forpliktelser i henhold til internasjonale menneskerettighetskonvensjoner staten har ratifisert.
3. Innføre målrettede sanksjoner sammen med EU og/eller likesinnede stater mot iranske tjenestemenn som er ansvarlige for de alvorligste menneskerettighetsbruddene.
4. Bidra sammen med likesinnede stater til å etterforske og rettsforfølge internasjonale kjerneforbrytelser i Iran under prinsippet om universell jurisdiksjon.
5. Ta opp konkrete enkeltsaker med iranske myndigheter, knyttet til henrettelser, tortur og andre alvorlige brudd på menneskerettighetene. Erfaring tilsier at internasjonal oppmerksomhet om for eksempel fengslede personer kan føre til at de blir bedre behandlet.
6. Fremme anerkjennelse av de politiske rettighetene til Irans minoriteter, inkludert retten til å danne organisasjoner og partier. Fremme en fredelig løsning på kurdernes og balutsjernes situasjon i Iran og spørsmål knyttet til andre minoriteter, i samsvar med internasjonale normer for minoritetsbeskyttelse.
7. Være en pådriver i FNs menneskerettighetsråd, FNs generalforsamling og andre internasjonale organer for å fordømme Irans brudd på menneskerettighetene:
 - a. Ta opp situasjonen til politiske fanger og kreve at de blir løslatt umiddelbart.
 - b. Kreve stans i henrettelser og avskaffelse av dødsstraff. Rette søkelyset mot og navngi så langt som mulig barn som risikerer å bli henrettet.
 - c. Rette søkelyset mot bahaier og personer fra andre religiøse minoriteter som soner en fengselsdom på grunn av sin religiøse tro.
 - d. Fortsatt spille en aktiv rolle når det gjelder utforming av resolusjonene om Iran i Menneskerettighetsrådet. Språkbruken ble skjerpet i 2022 og bør skjerpes ytterligere på bakgrunn av den negative utviklingen i landet.
 - e. Sammen med andre land å bruke den universelle periodiske gjennomgangen (UPR) eller bilaterale samtaler til å stoppe forfølgelse av minoriteter, inkludert etniske minoriteter, bahaier og andre religiøse minoriteter, samt av iransk sivilsamfunn generelt.
8. Opprett en støtteordning for organisasjoner og personer i eller utenfor Iran som arbeider med å dokumentere brudd på menneskerettighetene, fremmer respekt for demokratiske prinsipper og menneskerettigheter, særlig kvinners rettigheter, og/eller støtter minoriteters rettigheter.
 - a. Norge bør legge til rette for at menneskerettighetsforkjempere i eksil, fra Iran og andre land hvor menneskerettighetssituasjonen er prekær, skal kunne fortsette sitt arbeid i Norge.
 - b. Utenriksdepartementet bør ha dialog med slike grupper og oppfordre til at det etableres plattformer hvor slike personer kan bidra effektivt med relevant informasjon overfor norske myndigheter.
 - c. Denne typen arbeid bør anerkjennes der hvor personer gjennomfører introduksjonsordningen for nyankomne flyktninger. Dette innebærer også å sikre mulighet til å overføre midler til aktører inne i landet.
9. Norge må fortsatt gi beskyttelse til personer som flykter fra forfølgelse i Iran, inkludert personer som tilhøre etniske eller religiøse minoriteter, kvinner, og lhbtqi+-personer.
 - a. Personer som har deltatt i politisk opposisjon og protester i utlandet, konvertitter og andre bør ikke returneres til Iran.

- b. Lhbtq+-personer og kvinnelige menneskerettighetsforkjempere må prioriteres i utvalg av kvoteflyktninger (fra Tyrkia og andre steder), da Norge er et lettere sted for disse gruppene å leve trygt enn mange andre land.

Organisasjoner og enkeltpersoner som støtter uttalelsen

1. Amnesty International Norge
2. Association for the human rights of the Azerbaijani people in Iran
3. Baluchistans menneskerettsforening, Oslo
4. Benyamin Farnam, Iransk dokumentarprodusent, redaktør og filmskaper
5. Den norske Helsingforskomité
6. Det norske Menneskerettighetsfond
7. Hengaw Organization for Human Rights
8. Landsorganisasjonen i Norge (LO)
9. Leila Ghahremani, iransk forfatter, poet
10. Juridisk Rådgivning for Kvinner (JURK)
11. Mellomkirkelig Råd for Den norske Kirke
12. Mental Health and Human Rights Info
13. Norsk PEN
14. Plan International Norge
15. Rafto Foundation
16. Sex og Politikk
17. Stefanusalliansen
18. Studentenes og Akademikernes Internasjonale Hjelpfond (SAIH)